

ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО УЧАСТІ В РОБОТІ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

SOME ORGANIZATIONAL AND TACTICAL FEATURES OF THE INVOLVEMENT OF SPECIALISTS TO PARTICIPATE IN THE WORK OF INVESTIGATIVE-OPERATIVE GROUPS

Курман О.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню особливостей співпраці між суб'єктами такої організаційної форми взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, як слідча група та слідчо-оперативна група. Швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів Національної поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю. Не можна забувати й про співпрацю представників правоохоронних органів із спеціалістами, експертами, державними органами і громадськими організаціями. У роботі проводиться детальний аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України, що регулює створення слідчих та слідчо-оперативних груп, організацію їх роботи, порядок залучення за потреби додаткових сил та засобів. Особливо акцентується увага в науковому дослідженні на особливості функціонування такого виду слідчо-оперативних груп як чергової, адже саме вони, як правило, виконують найбільший обсяг дій, пов'язаних із виявленням, збиранням, фіксацією, вилученням первинної доказової інформації, яка в майбутньому формує основне підґрунтя ефективного розслідування кримінальних правопорушень.

Чинне законодавство передбачає можливість, а іноді й обов'язковість залучення додаткових спеціалістів і техніки до участі в огляді місця події. Певна частину представлено дослідження присвячено аналізу організаційних моментів та процедур залучення спеціалістів до участі в роботі чергової слідчо-оперативної групи. Розглядаються особливості взаємодії слідчого зі штатним інспектором-криміналістом, судово-медичним експертом, цивільним спеціалістом, а також використання можливостей спеціалізованої пересувної лабораторії. Проводиться детальний опис організаційно-процедурних моментів оформлення такої співпраці, а саме порядок звернення слідчого до керівника підприємства, установи або організації з питанням щодо виділення спеціаліста, надання відповіді та процесуальне оформлення залучення спеціаліста до участі в проведенні слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: груповий метод розслідування, види та форми взаємодії, досудове розслідування, спеціаліст, слідчо-оперативна група.

The article is devoted to the study of the peculiarities of cooperation between subjects of such an organizational form of interaction in the investigation of criminal offenses as an investigative group and an investigative-operational group. Fast and complete investigation and disclosure of criminal offenses is achieved by combining the efforts of all bodies and divisions of the National Police, ensuring the appropriate level of their interaction in accordance with the requirements of the law regarding the receipt, collection, accumulation and use of information about persons who have committed criminal offenses, as well as about events and facts that can contribute to their investigation and disclosure. We must not forget about the cooperation of representatives of law enforcement agencies with specialists, experts, state bodies and public organizations. The work provides a detailed analysis of the current criminal procedural legislation of Ukraine, which regulates the creation of investigative and investigative-operational groups, the organization of their work, and the procedure for involving additional forces and means if necessary. Special attention is paid in the scientific study to the peculiarities of the functioning of this type of investigative-operational groups as on duty, because they, as a rule, perform the largest volume of actions related to the detection, collection, fixation, extraction of primary evidentiary information, which in the future forms the main basis for effective investigation of criminal offenses.

Current legislation provides for the possibility, and sometimes the obligation, of involving additional specialists and equipment to participate in the inspection of the scene of the incident. A certain part of the presented research is devoted to the analysis of organizational points and procedures for involving specialists in the work of the next investigative-operational group. Peculiarities of the interaction of the investigator with a full-time forensic inspector, a forensic medical expert, a civilian specialist, as well as the use of the capabilities of a specialized mobile laboratory are considered. A detailed description of the organizational and procedural aspects of the registration of such cooperation is provided, namely, the procedure for the investigator to contact the head of the enterprise, institution or organization with a question regarding the selection of a specialist, providing an answer and procedural registration of the specialist's involvement in the conduct of investigative (search) actions.

Key words: group method of investigation, types and forms of interaction, pre-trial investigation, specialist, investigative-operational group.

Постановка проблеми. Для забезпечення ефективності розслідування злочинних посягань в сучасних умовах не достатньо бажання та зусиль одного слідчого, прокурора, оперативного співробітника тощо. Тільки об'єднання на стадії досудового розслідування всіх суб'єктів правоохоронної діяльності навколо спільного завдання дозволяє ефективно протидіяти злочинним проявам. Швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів Національної поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю. Також не можна забувати про співпрацю представників правоохоронних органів із спеціалістами, експертами, державними органами й громадськими організаціями.

Слідча практика протягом довгої історії свого розвитку засвідчила, що значні обсяги складної слідчої роботи в кримінальному провадженні вимагають розподілення її між кількома суб'єктами. Так склалося вчення про груповий (бригадний) метод розслідування злочинів, яке передбачало проведення досудового розслідування не одноособово, а групою уповноважених осіб. Це відкривало можливості здійснення розслідування злочинів одночасно в кількох напрямках, у різних місцях з усебічним і паралельним відпрацюванням усіх версій у справі, а також можливості зосереджувати зусилля на одному найбільш важливому його етапі. Груповий метод розслідування злочинів знайшов своє оформлення у вигляді слідчих та слідчо-оперативних груп [1, с. 187].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємодії між суб'єктами досудового розслідування в криміналістичній літературі приділялася певна увага. Так, свої роботи цьому напрямку наукового дослідження

присвятили такі вчені, як: Аленін Ю. П., Бахін В. П., Волобуєв А. Ф., Коновалова В. О., Лисенко В. В., Матусовський Г. А., Салтєвський М. В., Тищенко В. В. тощо.

Однак, враховуючи те, що питання організації розслідування через використання слідчих груп (далі – СГ) або слідчо-оперативних груп (далі – СОГ) постійно потребують уточнення та вдосконалення через зміни у процесуальному законодавстві, слідчий і судовій практиці, проблематика групового методу розслідування потребує постійного опрацювання та розроблення.

Метою статті є дослідження організаційно-тактичних особливостей залучення спеціалістів до участі в роботі слідчо-оперативних груп з урахуванням останніх змін у законодавстві та практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. За останні роки досвід розслідування злочинів груповим методом дуже збагатився. Створення груп у складних справах і з великим обсягом роботи надає низку переваг перед іншими формами взаємодії [2, с. 65].

Порядок створення та організація роботи слідчих та слідчо-оперативних груп регулюється цілою низкою нормативно-правових актів України. Так, п. 2 ст. 39 КПК України визначає, що керівник органу досудового розслідування має право: 1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих; 2) під час дії воєнного стану має право своєю вмотивованою постановою, погодженою з керівниками відповідних органів досудового розслідування, утворювати міжвідомчі слідчі групи та визначати у їх складі старшого слідчого, який керуватиме діями інших слідчих [3].

Процесуальне рішення керівника відповідного органу досудового розслідування про визначення групи слідчих, які здійснюватимуть досудове розслідування, старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих, має відповідати вимогам ст. 110 КПК України. При цьому, з огляду на вимоги ч. 6 вказаної статті, таке рішення повинно бути виготовлене на офіційному бланку та підписане службовою особою, яка його прийняла [4].

Щодо створення СОГ, то КПК України це питання не регламентує, і в цьому випадку керуються підзаконними нормативно-правовими актами. Виділяють два основних види СОГ – чергові та спеціалізовані для розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Спеціалізовані СОГ в подальшому класифіковані за іншими критеріями. Фактичними підставами для створення слідчо-оперативної групи можуть бути: 1) складність, великий обсяг розслідування; 2) особливий суспільний резонанс кримінальної події; 3) тяжкість наслідків злочинної події; 4) необхідність одночасного проведення значної кількості процесуальних дій; 5) багатоепізодність тощо, які потребують використання значних і різноманітних методів, прийомів та засобів.

Характерними ознаками СОГ є організованість, спільність мети і завдань, тимчасовий характер діяльності, участь представників різних служб і відомств, пріоритет процесуального керівництва, поєднання в межах одного процесуального формування засобів і методів роботи, притаманних суб'єктам із різним процесуальним статусом, сталість її складу [5, с. 44–45].

Чергові СОГ створюються при чергових частинах органів та підрозділів поліції. Склад цих груп формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування (дознавця). До складу СОГ включаються слідчий (дознавач), працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою та інші спеціалісти. Слідчий є старшим СОГ, а в разі включення до складу

СОГ замість слідчого дознавача старшим СОГ є дознавач.

Слідчий (дознавач) на місці події: 1) керує діями інших членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду; 2) за наявності підстав інформує уповноваженого працівника чергової частини про залучення додаткових сил і засобів для фіксування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення [6].

Чинне законодавство передбачає можливість, а іноді і обов'язковість залучення додаткових спеціалістів і техніки до участі в огляді місця події. Як справедливо зазначають М.Г. Щербаківський та М.Г. Чернець, залучення спеціаліста до кримінального провадження позитивно позначається на розкритті й розслідуванні злочинів, забезпеченні прав учасників кримінального судочинства, отриманні якісної доказової інформації. Участь спеціаліста в кримінальному судочинстві як одна з форм використання спеціальних знань спрямована на формування доказів у кримінальному провадженні [7, с. 405].

Спеціалісти до роботи чергової СОГ можуть залучатися як штатні (співробітники криміналістичних та інших підрозділів Національної поліції), так і ті, що працюють в інших сферах. Проведення слідчих чи процесуальних дій за участю цивільних спеціалістів у нічний час (із 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків.

У разі необхідності невідкладного залучення такого спеціаліста, у тому числі у нічний час, відповідні посадові особи органу поліції телекомунікаційними засобами або в інший спосіб звертаються до відповідного державного органу, підприємства або установи. Уповноважена службова (посадова) особа державного органу, підприємства або установи невідкладно організовує залучення такого спеціаліста та забезпечує його участь у проведенні слідчих чи процесуальних дій.

Невідкладно, але не пізніше дня залучення спеціаліста, постанова про залучення як спеціаліста направляється до державного органу, підприємства або установи або її копія надається відповідному спеціалісту.

У разі планування слідчим проведення окремих слідчих (розшукових) дій в майбутньому, до участі в яких необхідно залучити цивільного спеціаліста, це питання вирішується заздалегідь.

З метою залучення працівника державного органу, фахівця підприємства, установи, організації, або іншої особи, що володіє спеціальними знаннями та навичками, як спеціаліста слідчий завчасно (не пізніше ніж за десять днів до бажаної дати залучення) письмово звертається до підприємства, установи або організації для визначення інформації про конкретного працівника, який у подальшому буде залучений як спеціаліст. Слідчий у своєму зверненні має зазначити: для яких потреб та з якою метою необхідне залучення спеціаліста (вказати галузь знань та навичок, якими він має володіти, та орієнтовний перелік питань, які будуть поставлені перед ним); дату та приблизний час, на які необхідне його залучення; орієнтовне місце проведення слідчої чи процесуальної дії, якщо залучення спеціаліста пов'язано з виїздом на це місце; інші відомості.

мості, потрібні для прийняття рішення для направлення спеціаліста. Зазначена інформація надається в тій частині, яка не може зашкодити досудовому розслідуванню на відповідній його стадії. Обов'язково зазначається номер контактного телефону, посада, ім'я та прізвище слідчого.

Звернення слідчого щодо залучення спеціаліста розглядає керівник або інша уповноважена особа підприємства, установи чи організації. За результатами його розгляду приймається одне з таких рішень: 1) про надання пропозицій щодо конкретної особи, яка може бути залучена як спеціаліст; 2) про відмову в залученні спеціаліста, якщо у зверненні порушено питання, які не належать до компетенції конкретного підприємства, установи чи організації або відсутній фахівець, що володіє відповідними знаннями та навичками [8].

Після отримання інформації про можливість виділення конкретних осіб, слідчий приймає рішення про залучення відповідної особи як спеціаліста, про що вносить постанову, копію якої направляє до підприємства, установи або організації або вручає спеціалісту. Постанова слідчого про залучення як спеціаліста є обов'язковою для виконання.

Окрім одного спеціаліста можливе залучення до виконання завдань чергової СОГ спеціалізованої пересувної лабораторії, яка поділяється на: криміналістичну, автотехнічну, вибухотехнічну та інші, обумовлені потребами експертної практики. Така лабораторія може залучатися до участі у проведенні ОМП у кримінальному провадженні за письмовим (як виняток, за усним з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних зі вчиненням: 1) вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї; 2) розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами; 3) звалтування неповнолітньої чи непо-

внолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки; 4) дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; 5) пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; 6) вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв [9].

Якщо робота чергової СОГ на місці події пов'язана з оглядом трупа, то в цьому разі вступає в дію ст. 238 КПК України, яка встановлює, що огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта.

Огляд трупа в умовах воєнного стану на місці його виявлення проводиться слідчим із залученням судово-медичного експерта або лікаря. У разі неможливості огляду трупа на місці його виявлення (обстріли, проведення бойових дій тощо) огляд трупа здійснюється слідчим в бюро судово-медичної експертизи або іншому спеціально визначеному та облаштованому безпечному місці, із залученням судово-медичного експерта або лікаря з можливим подальшим направленням трупа для проведення судово-медичної експертизи (розтину) трупа [10].

Висновок. Проблематика розслідування кримінальних правопорушень із застосуванням групового методу розслідування потребує постійного моніторингу та дослідження, адже в сучасних умовах життя та наявних тенденцій розвитку криміналістики з'являються нові виклики теоретичного та практичного характеру, пов'язані із змінами в законодавстві, у наукових доктринах, практичного досвіду роботи правоохоронних органів, що потребує, в свою чергу, оновлення тактики проведення окремих процесуальних дій, організаційних підходів до планування роботи слідчих у складі слідчо-оперативних груп, а також методик розслідування в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Обаль О. О. Слідчо-оперативна група як оптимальна організаційно-правова форма взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування економічних злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 2 (27). С. 187–191.
2. Дорошенко В. Т. Організація роботи слідчо-оперативної групи при розслідуванні умисних вбивств, скоєних організованими злочинними угрупованнями і на замовлення. *Слідча практика України*. 2003. № 3. С. 65–67.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України 13.04.2012 р., № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20220608#Text> (дата звернення: 24.07.2022)
4. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2021 р. Справа № 724/86/20: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214751> (дата звернення: 24.07.2022)
5. Синеокий О. В. Теоретичні та практичні проблеми діяльності міждержавних змішаних слідчо-оперативних груп. *Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. К.: Ін Юре*, 2009. № 1 (11). 200 с.
6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 р., № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 24.07.2022)
7. Щербаковський М.Г. Особливості залучення спеціаліста до участі у кримінальному провадженні / М.Г. Щербаковський, М.Г. Чернець. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі.*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовт. 2012 р.). Харків. 2012. С. 405–406
8. Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довілля: Наказ Офісу Генерального прокурора, МВС України, СБУ, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.06.2022 р. № 94/363/150/226/356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22#Text (дата звернення: 24.07.2022)
9. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України від 03.11.2015 р., № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text> (дата звернення: 24.07.2022)
10. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: Наказ МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального прокурора України від 09.03.2022 р., № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text> (дата звернення: 24.07.2022)